

Vrouwengeschiedenis

Sieth Delhaas

(2023)

Inleiding

In 1991, enkele jaren nadat ik op verzoek van de Abdijs in Heeswijk Dinther, binnen het werkveld van Joke Verkuijlen, werkzaam bij de Abdijs, cursussen Feministische Theologie voor vrouwen begon te geven en door het enthousiasme van mijn cursistes ook in andere vrouwengroepen en verenigingen werd gevraagd, vervolgde ik dit patroon met cursussen Vrouwengeschiedenis. Ik had binnen de cursus Feministische theologie ook een dag (vrouwen)-kerkgeschiedenis gegeven. Mijn cursisten vroegen zich af: waarom moeten wij dit op onze leeftijd – de meesten 50+ – van jou horen en hebben wij dit niet op school geleerd?

Voor mij gaat het in het feminisme – dat voor mij blijvend is – om de structuren, die in onze maatschappij met al haar geledingen – wezenlijk fout zijn. Ik had vanaf mijn betrokkenheid bij het opkomend feminisme vanaf de tweede helft van de jaren zeventig naar de maatschappij leren kijken vanuit het perspectief van de vrouw, die zich in een patriarchale samenleving tot allerlei mensen en zaken moet verhouden en toch zinnig wil leven. Met die blik ben ik ook de volgende veertig jaar kritisch blijven kijken naar wat er in onze maatschappij, maar ook wereldwijd, gebeurt met vrouwen en andere ‘tweederangs’ mensen. Voor mij betekent mijn feministische levenshouding dat ik een mening hierover formuleer en daarmee iets doe.

Daarom ben ik, indachtig de woorden van de zestiende-eeuwse humanist en kerkhervormer Philip Melanchton, die zijn studenten opriep ‘Grieks en Latijn te gaan studeren om beter gewapend te zijn tegen de geleerdheid van de ‘katholieke macht’, in 1987 aan de Open Universiteit met de studie Cultuurwetenschappen begonnen. Onder andere omdat ik inzag dat theologie, waarmee ik mij zo veel bezighield, niet het belangrijkste is, maar slechts een onderdeel van onze cultuur uitmaakt. Die cultuur wilde ik bestuderen om er achter te komen wat zij met mensen doet.

Zeven jaar heb ik die cursussen ‘Vrouwengeschiedenis’ gegeven. Begonnen dus in de Abdijs van Heeswijk Dinther, o.l.v. cursusbegeleidster Wil van der Heijden. Na enkele jaren is de verantwoordelijkheid voor de voortgang – door personeelwisseling in de Abdijs – overgenomen door de organisatie Sarah Yasmine in Eindhoven met als medeverantwoordelijke theologe drs. Juul Barten en vandaar uitgezworven naar allerlei vrouwenorganisaties in Nederland en België, die geïnteresseerd waren in deze aanpak van vrouwengeschiedenis. Ik ben daarmee aan het begin van de nieuwe eeuw gestopt omdat de feministisch-theologische beweging in Nederland naar een andere fase groeide.

Acht-en-twintig vrouwen

De teksten van deze studiedagen zijn niet bewaard gebleven. In de eerste plaats, omdat ik pas in 1989 met een computer aan de slag ging. De lezingen uittypen – stoffen en/of een nieuw velletje in de machine draaien – kostte mij te veel tijd.

Losse aantekeningen werden al vertellend en docerend tot een verhaal. Fragmenten zijn in een ordner opgeslagen en ondergebracht bij het HDC¹ Amsterdam onder de naam Sieth Delhaas.

Van de volgende achtentwintig vrouwen diepte ik – vaak in kloosterbibliotheken – hun persoonlijke geschiedenis op. Om hun levens beter te begrijpen bestudeerden we ook de geschiedenis van de tijd waarin deze vrouwen leefden. Ieder jaar behandelden we vier vrouwen uit de vroegste geschiedenis door de eeuwen heen en naar de tegenwoordige tijd. Hier volgen hun namen en de periodes waarin ze leefden. Gelukkig zijn deze namen niet verloren gegaan. Van een groot aantal van deze vrouwen zijn ook artikelen en lezingen verschenen op mijn website siethdelhaas.nl.

1990

- Clara van Assisi (1199-1253)
- [Begijnenbeweging](#) (12^e-13^e eeuw)
- [Katharina von Bora: een Reuzin in Rok](#); [Katharina van Bora, een ongekennde volgeling](#); [Katharina von Bora, eine protestantische Nonne](#); [Katharina von Bora](#) (wikipedia) (1499-1552)
- [Aletta Jacobs, vredesactiviste](#) (1854-1929)
- [Hildegard von Bingen I](#) en [Hildegard von Bingen-II](#) (1098-1179)
- Benedetta Carlini (1590-1661)
- [Mary Seacole. Heldin van de Krimoorlog](#) (1805-1881)
- [Henriette Roland Holst-Van der Schalk](#) (1869-1952)

1991

- Teresa van Avila (1515-1582)
- [Camille Claudel](#) (1864-1943)
- [Raden Adjeng Kartini](#) (1679-1904)
- [Simone De Beauvoir](#) (1908-1986)

1993

- [Heloïse, de ene helft van een klassiek liefdespaar](#) (circa 1100-1163)
- [Käthe Kollwitz](#) (1867-1945)
- [Edith Stein](#) (1891-1945)
- [Rigoberta Menchu](#) (1959-)

1994

- Christine de Pisan (circa 1364-1430)
- [Olympe de Gouges](#), (1748-1793)
- [Hoeda Sjaarawi](#) en [Huda Sha'arawi](#) (wikipedia) (1879-1947)
- Marie Curie-Sklodowska (1867-1934)

1995

- [Eleonora van Aquitanië](#) (1122-1204)
- Mary Wollstonecraft (1759-1797)

¹ Historisch Documentatiecentrum. Het HDC richt zich op de geschiedenis van het protestantisme in Nederland na 1800. Het verzamelt en ontsluit archieven van hervormde, gereformeerde en evangelicale personen en instellingen, die de afgelopen twee eeuwen belangrijk zijn geweest voor het openbare leven in Nederland.

- [Emmeline Pankhurst](#) (1858-1928)
- [Ting Ling, revolutionair schrijfster in China](#) (1947-1986)

1997

- Een dochter van Sugawara No Takasue (11^e eeuw)
- [Catharina De Grote, keizerin aller Russen](#) (1729-1796)
- [Virginia Woolf](#) (1882-1941)
- [Annie Romein-Verschoor](#) (1895-1978)

Nu zevenentwintig jaar later wil ik deze serie Vrouwengeschiedenis besluiten met de levensgeschiedenis van een vrouw, die – op vier jaar na – een eeuw rond maakte. Een vrouw, die meemaakte, dat ze geen betaald werk mocht verrichten nadat ze getrouwd was. Zij werd verplicht haar opleiding als sociaalwerker als niet bestaand te beschouwen, omdat ze trouwde. Terwijl juist in die jaren haar kennis en praktijkervaring hard nodig waren voor de opbouw van ons land na de Tweede Wereldoorlog.

Toch heeft deze vrouw geschiedenis gemaakt. Vooral door haar eigen weg te volgen en haar toenemende kennis en levenservaring te gebruiken voor mensen dichtbij en wereldwijd.

Cornelia Middelkoop – Koning

(Echt, Limburg, 30 juni 1927 – Den Haag, 3 april 2023)

Leven en werk

Jeugd

Hoewel van protestantse huize, volgde Cornelia Koning – door het ontbreken van protestants onderwijs in haar Limburgse geboorteplaats –, katholiek lager en middelbaar onderwijs bij de

zusters Ursulinen in Echt. Het laatste jaar van het lager onderwijs ging ze naar een school voor protestants onderwijs in Roermond. De Mulo volgde zij weer bij de Ursulinen in Echt.

Onderwijs en evacuatie

Cornelia Middelkoop als jonge vrouw

Hierna kozen haar ouders voor twee jaar middelbaaronderwijs op de Christelijke meisjesschool voor Voortgezet onderwijs Van Limburg Stirum te Arnhem met Internaat. In juli 1944 deed zij eindexamen. In 1943 overleed vader Dirk Koning (Mijdrecht, 19.5.1896 – Echt, 30.3.1943), directeur van een dakpannenfabriek in Echt. Haar moeder, Elisabeth Hoogenkamp (Den Haag, 15.2.1892 – Den Haag, 21.11.1975) voor haar huwelijk onderwijzeres, raakte na zijn overlijden betrokken bij het werk van verzetsgroep ‘Trouw’ in Echt. Het echtpaar had vijf kinderen.

In december 1944 werd het gezin Koning, evenals ca. 20.000 andere Nederlanders in Midden Limburg en wijde omgeving, op bevel van de Duitse bezetter geëvacueerd naar Groningen en Friesland. In juni 1945 terug in Echt, volgde Cornelia nog een jaar de opleiding voor huishoudkundige in Roermond.

Sociaal-maatschappelijk werk

Na de opleiding tot huishoudkundige koos ze voor de opleiding Sociaal-maatschappelijk werk in Groningen. Ze koos voor Groningen omdat ze tijdens de evacuatie in die stad goede banden had opgebouwd met het kinderloze echtpaar Andriessen-de Graaf aan de Peizerweg. Na deze opleiding werkte zij tot haar huwelijk bij het opbouworgaan Groningen, om de naoorlogse samenleving opnieuw vorm te geven.

Huwelijk

Op 01.04.1954 trouwde Cornelia Koning met Herman J. (Hermanus Johannes) Middelkoop, (Kapan, Timor, Nederlands Indië 9.4.1923), arts, enige zoon van het zendingsechtpaar Pieter Middelkoop (1895-1973) en Henriette Clasina Middelkoop – de Zwart (1896-1983).

Verblijf op Timor

In juni 1954 vertrok het echtpaar Middelkoop-Koning, in dienst van de Indonesische regering, naar Indonesië. Middelkoop vernam in Jakarta, dat hij een zesjarig contract had als arts op zijn geboorte-eiland Timor, in het regeringsziekenhuis in het dorp Soe. Cornelia, gediplomeerd maatschappelijk werker, werd geacht als gehuwde vrouw haar eigen vak na haar huwelijk niet voort te zetten. Zij nam de onbezoldigde taak op zich overzeese gasten in hun eigen woning op te vangen, want Timor had geen hotels. Gasten waren onder andere collega's uit het zendingswerk, vertegenwoordigers van kerk en overheid, van de Wereld Gezondheidsorganisatie van de Verenigde Naties en UNICEF, die zich van het gezondheidswerk in de nog jonge staat op de hoogte wilden stellen.

In december 1960 keerde het gezin – met intussen twee kinderen – terug naar Nederland.

Uitzending naar Nigeria

Keuze voor Nigeria

De Nederlandse Hervormde Kerk zocht, na het verlies van Nederlands Indië, nieuw zendingsgebied. Dokter Middelkoop kreeg het verzoek in Afrika te gaan werken met als keus de landen Ghana, Nigeria of Kameroen. Het echtpaar koos voor Nigeria omdat Ghana en Kameroen politiek gezien te onrustig waren.

Aan het eind van de jaren vijftig, begonnen enkele rijke Nigerianen – onder anderen de arts Sam Imoke – een ziekenhuisje te bouwen in Itigidi, Oost Nigeria, als geschenk aan zijn geboortedorp. De ouders van deze arts Imoke waren de eerste bekeerlingen tot het Christendom in Nigeria van de Britse zendeling Mary Slessor. Toen de Engelsen in 1960 uit Nigeria vertrokken, werd Imoke als minister van onderwijs in het bestuur van Nigeria gevraagd. Daarom verzocht hij de Schotse kerk, die al zendingsmensen in Nigeria aan het werk had, om een arts voor zijn ziekenhuis. De Schotse kerk speelde de vraag door naar de Hervormde Zending in het Nederlandse Oegstgeest. Dokter Middelkoop werd gevraagd de taak van geneesheer-directeur in Itigidi over te nemen. Na een voorbereidend bezoek aan Edinburgh, Schotland, werd het Nederlandse echtpaar Middelkoop-Koning in 1962 opnieuw voor zes jaar uitgezonden.

Oorlog

Nigeria leek rustig nadat Groot-Brittannië haar kolonie in 1960 zelfstandigheid had verleend. Ook voor de kinderen van het echtpaar Middelkoop leek dit het rustigste land met, naast de vele stammentalen, het Engels als voertaal in het onderwijs.

Cornelia Middelkoop nam – onbezoldigd – de taak op zich van het niet-medische werk: het toezicht op de bouw van extra ziekenzalen van het bestaande ziekenhuis, wc's, de aankoop van bedden en textiel. Zij zorgde dat er een kraamkliniek kwam met financiële hulp uit Nederland, onder andere van Simavi, de Stichting Wilde Ganzen en Kerk in Actie en hield nauw contact met de staf van het ziekenhuis, met name om via deze mensen zo veel mogelijk over het land te weten te komen. De staf bestond vooral uit meisjes en jongens, de weinigen in het land, die goed Engels spraken.

In 1966, vier jaar na hun aankomst, belandde de familie Middelkoop in de Biafraoorlog. Naast de officiële lezing van de oorzaken van de oorlog – leerden zij, dat de wortels van de oorlog mede gezocht moesten worden in de gebruikelijke kolonisatiepolitiek van Groot-Brittannië.

Familie Middelkoop werkte in Oost-Nigeria, een gebied waar de meeste oorlogsslachtoffers zouden gaan vallen. In dat gebied, woonden de meeste hoogopgeleide Nigerianen. Deze hadden vaak goede banen gevonden in de noordelijke provincies van het land. Nu kwamen ze straatarm terug uit het Noorden bij hun familie omdat ze alles achter hadden moeten laten. Zij vroegen bescherming van het landelijk bestuur in de hoofdstad Lagos. Die bescherming werd als ontoereikend ervaren. Daarop riepen de Oost-Nigerianen de nieuwe staat Biafra uit. Het landelijk bestuur nam dat niet en begon de oorlog.

De rest van het Zuiden wilde één Nigeria houden vanuit de gedachte:

“Als wij ons afscheiden dan gebeurt wat men tevoren in Kenia en Congo had gezien: terugval in de Afrikaanse stammensituatie.”

Honger in Biafra

Ondervoede kinderen in Biafra, augustus 1968

Na het uitbreken van de oorlog riep de Nederlandse regering haar onderdanen terug. Het Nederlandse bedrijfsleven actief in Nigeria, volgde de lijn van de overheid.

Medewerkers van de protestantse zending, personeel van ontwikkelingsorganisaties, Ierse nonnen en paters, die in Nigeria werkten, belegden daarentegen een algemene vergadering, waaraan ook de familie Middelkoop deelnam. Al deze sociaal- en

kerkelijk werkers besloten: ‘Wij waren hier en blijven en laten de Nigerianen niet in de steek. Wij geven niet om politiek, wij geven om de mensen.’

Doorslaggevend voor de kansen van Biafra was dat de Nigeriaanse regering het opstandige gebied totaal van de buitenwereld had afgesloten. Zowel over zee, via de lucht als over land was het kleine Biafra niet in staat voedsel aan te voeren om de tienduizenden mensen binnen haar grenzen te voeden. Ook bewoners van andere gebieden vluchtten intussen naar de nieuwe staat.

Het Rode Kruis weigerde wereldwijd hulp en koos de kant van de officiële regering. Toen er geen eten meer was, de regering in Lagos steun en wapens kreeg van de Britten, er in Europa steeds meer beelden verschenen van zwarte kinderen met opgezette hongerbuikjes, vroegen de kerken in Biafra aan de kerken in Europa en de Verenigde Staten hulp. Ook de katholieke nonnen en paters vroegen hun kerken in Duitsland, Schotland en Ierland hulp en de zendingsmensen en ontwikkelingswerkers stuurden foto's van de situatie in Biafra hoe de bevolking er aan toe was. De tactiek van Nigeria was er een van uithongering. Ook het zaaigoed van het volgend jaar moest worden opgegeten.

Het ziekenhuis waar dokter Middelkoop was gestationeerd, werd al snel door bombardementen onbruikbaar. Met de bevolking vluchtten zij en het personeel naar een meer oostelijk gedeelte van het land, waar zij gebruik konden maken van het Queen Elizabeth Hospital in Umuahia. Omdat dokter Middelkoop geen eigen ziekenhuis meer had, werd hem gevraagd het hulpverleningswerk aan duizenden vluchtelingen te coördineren. Biafra was een van de buitenwereld afgegrensd wereld.

Contact met de media

Toen in het voorjaar van 1968 de situatie ernstig verslechterde besloot het echtpaar Middelkoop hun kinderen naar Nederland te brengen. Zij wilden niet hun eigen kinderen voeden, terwijl de Biafraanse verhongerden. Tegelijkertijd wilden ze daarmee uitvoering geven aan de afspraak, die alle met elkaar verbonden zendings-, missie- en ontwikkelingswerkers in Biafra hadden gemaakt: wij moeten dit thuis vertellen, want het lijkt erop dat noch Europa, noch de Verenigde Staten van Amerika weet hebben wat hier aan de hand is. Wij moeten de wereld wakker schudden.

Cornelia Middelkoop in haar werkkamer

Eenmaal in Nederland in het zendingshuis in Oegstgeest hoorde Cornelia dat er in Delft een aantal Biafraanse studenten het eenjarig bestaan van hun staat zouden vieren. Zij bestelde een op dit heuglijke feit betrokken taart en reisde naar Delft. Zij, net gearriveerd, kon de studenten het allerlaatste nieuws van thuis vertellen. Bij de studenten trof zij een aantal programmamakers van het KRO-programma 'Brandpunt', die de studenten over hun oorlog wilden spreken. De journalisten nodigden Cornelia uit mee te gaan naar Hilversum om een programma met haar te maken over wat er in Biafra gaande was. Zij kon uit de eerste hand vertellen dat er gebombardeerd werd, dat de hongersnood met de dag toenam en dat de kerken en 'Europa' niet reageerden.

Vlak na haar aankomst in Nederland, wordt Cornelia Middelkoop uitgenodigd in een vergadering van secretarissen van de Hervormde Zending. Ze zegt, zoals te lezen is in haar toespraak, die ze heeft voorbereid, wat verlegen te zijn met deze uitnodiging vraagt hen: 'Wat verwacht u nu van mij?'

Ze licht toe, dat zelfs Herman de aanwezigen geen overzicht zou kunnen geven van de gebeurtenissen in Nigeria, omdat een deel van alle zakelijke gegevens verloren is gegaan tijdens het eerste bombardement op hun ziekenhuis in Itigidi. Ze kreeg voor haar vertrek ook geen enkele instructie van haar echtgenoot omdat hij met andere zaken bezig is: onder andere met nood lenigen in een land waarvan in een korte periode tien ziekenhuizen waren gebombardeerd en honderdduizenden burgers werden gedood in markten en kerken. 'Immers, in november 1967 sprak men reeds over 500.000 slachtoffers. Het Noorden heeft niet alleen numeriek overwicht, doch krijgt wapenzendingen uit Engeland, Rusland, België, Polen, Frankrijk (later ook uit Nederland) en heeft dus materiële superioriteit, Vliegtuigen, anti-luchtafweergeschut, pantserwagens en geweren worden in grote hoeveelheden, via Lagos aangevoerd. Biafra moet zich behelpen met het kopen van wapentuig op de zwarte markt en invliegers met gehuurde superconstellations gedurende de nacht. Het Rode Kruis dringt aan op zending van voedsel voor 800.000 hongerende vluchtelingen – het dubbele aantal leeft onder niet veel betere omstandigheden bij familie of vrienden.'

Cornelia Middelkoop stelt aan de secretarissen de vraag: 'Moeten we uitwijden over de kinderklinieken, terwijl er nu gesproken wordt over 90% ondervoeding bij de kampkinderen?'

Haar bevlogen toespraak beslaat ruim acht pagina's waar de vraag onder ligt: [gaan de Nederlandse kerken nog iets doen?](#)

Nadat de secretarissen in deze toon zijn bijgepraat, wordt dokter Middelkoop naar Nederland geroepen en benoemd tot coördinator van de gehele reddingsactie in Biafra.

Geldinzameling

Intussen richtte burgemeester Van Walsum van Rotterdam, als reactie op Cornelia's optreden voor de televisie, de Stichting Vluchtelingenhulp Biafra-conflict op voor een geldinzameling tijdens een radio- en televisieavond. Deze inzameling bracht dertien miljoen gulden op. De Wereldraad van Kerken kocht een vliegtuig om hulpgoederen in het door de Nigeriaanse overheid totaal afgegrensde Biafra te bezorgen. De hulp, die toen plotseling letterlijk uit de hemel leek te komen, ontlokte Cornelia veertig jaar later zelfs nog een geëmotioneerde ontboezeming. Hoe de wereld hielp en hoe voedsel en medicamenten werden aangevoerd en hoe langzamerhand de hongeroedeem verdween is te vinden in een televisie-uitzending van *Andere Tijden*.

In september 1968 keert het echtpaar Middelkoop terug naar Biafra met in hun vliegtuig drie ton medicijnen en een hoeveelheid Zweeds voedsel, gebruikmakend van één van de landingsstrips waarop sinds kort dag en nacht vliegtuigen met voedsel en medicijnen binnenkwamen in het land. Het ziekenhuis van dokter Middelkoop in Itigidi, was reeds lang in federale handen.

Al was de hulpverlening eind 1968 goed op gang gekomen, de oorlog duurde voort. En het bleef belangrijk om de wereld op de hoogte te houden van datgene waaraan de bevolking van Biafra was blootgesteld en hoe ernstig vooral de positie van de kinderen was. Jesus Christ Airlines, zoals de hulpvluchten werden genoemd, brachten anderhalf jaar lang voedsel- en medicijnen door de lucht. Cornelia zorgde er – naast haar werk tussen de volwassenen en kinderen – voor dat de wereld op de hoogte bleef van wat de zedingsartsen, ontwikkelingswerkers en katholieke nonnen meemaakten om zoveel mogelijk kinderen en volwassenen in leven te houden, nu rondom het Biafraanse Queen Elisabeth Hospital in Oemoeahia. Een kopie van één van haar rondzendbrieven aan collega's en vrienden gedateerd begin en medio oktober 1968, nam de redactie van het Algemeen Handelsblad nog op in haar supplement van begin november 1968.¹

Werk en vrijwilligerswerk in kerk en maatschappij

Werk van het echtpaar Middelkoop

Herman Middelkoop

Toen de uitzending naar Nigeria na acht jaar – twee jaar langer dan waarvoor ze hadden getekend – ten einde liep, keerde het gezin Middelkoop-Koning terug naar Nederland. De oorlog Nigeria versus Biafra werd januari 1970 beëindigd en Biafra werd weer onderdeel van Nigeria – zonder wraakneming.

Cornelia solliciteerde in Nederland op parttime basis naar een betaalde baan in haar eigen vakgebied en vond deze in het

Diaconessenhuis in Leiden als maatschappelijk werker. Dokter Middelkoop werd aangesteld als

medisch adviseur van de Hervormde en Gereformeerde kerken in Nederland. Dit betekende, dat hij vanuit Nederland artsen en verpleegkundigen selecteerde om uitgezonden te worden naar elders. Daarnaast voerde hij gesprekken met Nederlandse organisaties als 'Simavi' en 'Wilde Ganzen'. En hij bezocht ziekenhuizen in alle landen waar de Nederlandse zending contacten had.

Ook hij ging een dag minder werken tijdens de periodes, dat hij in Nederland werkte.

Vrouwenpastoraat

Hoewel Cornelia nauwelijks nog een band had met een kerk, besloot ze toch in te gaan op het verzoek van de kerkenraad van de hervormde kerk Oegstgeest om ouderling te worden in de Nederlands Hervormde Kerk. Intussen had zij kennisgemaakt met de feministische theologie, die opgang maakte in Nederland. Zij volgde met name de cursussen op het Vormingsinstituut Kerk en Wereld te Driebergen. Tijdens een weekend over dit onderwerp in april 1979, toen het met name draaide om de aandacht voor de rol van de vrouw binnen de kerken, sloot zij zich aan bij een groep vrouwen, die zich sterk wilden maken voor meer aandacht voor de vrouw binnen het kerkelijk pastoraat. Tijdens de gesprekken bleek, dat vrouwen zelf daarin helemaal geen of slechts mondjesmaat een rol speelden. Met ondersteuning van de Werkgroep 'Vrouw in Kerk en Samenleving', opgericht in 1977 en onderdeel van de Nederlandse Raad van Kerken, werd een comité opgericht, waarvan ook Cornelia deel uitmaakte. Opdracht voor het comité was een enquête te houden onder bij een kerk aangesloten vrouwen over hun ervaringen met wat men noemde 'vrouwenpastoraat' met speciale aandacht voor de seksualiteit van de vrouw binnen het huwelijk.

In die jaren 'rolde' Cornelia tevens in de organisatie van de Simavi collectes in Oegstgeest en Leiden. Een stichting, die geld doneerde aan ziekenhuizen overzee. Ze kon er nauwelijks omheen, want hun ziekenhuis in Nigeria had zijn hele instrumentarium voor de kraamkliniek gekregen van Simavi. Ze nam de organisatie van de collecte op zich. Ze schrijft er over: 'Voor het collecteren had ik in Leiden wijken ingedeeld en wijkhoofden gezocht. Het was slopend. Het was tegelijkertijd leuk om dan een groot bedrag naar de bank te kunnen brengen als we de honderd bussen hadden geteld. Maar ik had het nooit gekund als de kinderen en Herman en een paar trouwe vriendinnen niet hadden meegedaan.'

Uitzending naar Lesotho

De kinderen van het echtpaar Middelkoop-Koning hadden eind jaren zeventig hun middelbare school afgemaakt en waren klaar voor een vervolgstudie. Een volgende kans om uitgezonden te worden kwam op het juiste moment.

*Cornelia Middelkoop en
stafmedewerkster met pasgeboren
baby in Lesotho*

In 1981 kregen zowel mevrouw Middelkoop als haar echtgenoot, als respectievelijk maatschappelijk werker en als arts, een uitnodiging om naar Lesotho te gaan. Dit verzoek kwam – via de Hervormde Zending – van de Nederlandse arts Verhagen, die in dienst was van de Nederlandse overheid. Hij

wilde weten of er in ‘Oegstgeest’ mensen waren die konden werken op het gebied van alcoholbestrijding en aids preventie. Dokter Middelkoop werd gevraagd voor ‘grassroots’ werk, een taak vallend onder het ziekenhuis Scott Hospital, opgericht door een Schotse arts.

Alcoholbestrijding

Cornelia, alvorens op dit verzoek in te gaan, omdat ze van alcoholbestrijding niets wist. Aids was een groot probleem ter plaatse en in de praktijk leidde de cultuur van alcoholgebruik tot steeds meer aidsbesmettingen. Ze zou gaan werken in dienst van de Hervormde zending. Ze leerde, dat veel mannen uit Lesotho gewoontegetrouw werkten bij Afrikaanse boeren of in de goudmijnen. Door de goudmijnen werden zij gedeeltelijk betaald in de vorm van drank om de mijnwerkers aan het zware werk te binden. Cornelia’s taken zouden bestaan uit vooral voorlichting over de risico’s van alcoholgebruik en de daaruit voortvloeiende aidsbesmettingen.

Op het terrein van het ziekenhuis kreeg ze de beschikking over een gebouwtje waar ze met haar assistenten acht mensen kon helpen met een therapie.

Ze zou moeten werken met jonge vrouwen, die, behalve de middelbare school, geen opleiding hadden op dit gebied. Twee van hen kon ze in de loop van de tijd, met Nederlands geld, naar Zimbabwe laten gaan om opgeleid te worden voor het vak sociaal werk.

Om zo veel mogelijk mensen te kunnen bereiken, kreeg Cornelia de beschikking over onbetaalde zendtijd van de nationale radio-omroep. Op de afgelegen plaatsen in het bergachtige Lesotho speelde de radio een grote rol. Cornelia schreef hoorspelen waarin de situaties van de vrouwen en de gezinnen, die te maken kregen met het alcoholisme van echtgenoot, vader of huisgenoot, werden uitgebeeld. Deze werden door haar medewerksters vertaald in het Sesotho, de taal van de Basotho, en zij speelden die rollen ook zelf voor de microfoon. Er melden zich vele vrouwen bij het ziekenhuis met de vraag: ‘Hoe weet u, dat dit met ons gebeurt?’

Deze uitzendingen hadden een enorm succes en een groot bereik. De kleine busjes, die in Lesotho het openbaar vervoer verzorgden, gaven de vele vrouwen, die met dit alcoholisme te maken kregen, de mogelijkheid in het ziekenhuis, waar Cornelia met haar staf werkte, hulp te zoeken en samen te werken aan een beter en onafhankelijk bestaan.

Vrouwen en literatuur

Daarnaast – in haar ‘vrije tijd’ – richtte Cornelia een vrouwenleesclub op in Lesotho. Ze kopieerde verhalen van Afrikaanse schrijfsters, om de vrouwen het belang van lezen bij te brengen. Ook al moesten ze dat vaak doen met een kaars in bed. Haar bedoeling was om de vrouwen met elkaar te leren praten over problemen waarmee de vrouwen in het boek te maken kregen, waardoor Lesotho-vrouwen, die op de één of andere manier bij dit sociale werk betrokken waren, via het lezen van literatuur over hun eigen problemen leerden praten.

Na zes jaar Lesotho, vertrok het echtpaar Middelkoop – al kamperend in hun eigen tent – geleidelijk richting Nederland.

Pensioen

Feministisch ouder worden

*Cornelia Middelkoop in mei 2011 op rondvaartboot
“Carpe Diem” op de IJssel nabij Deventer*

‘Ouderen, zo blijkt uit reclameboodschappen rond het begin van de jaren negentig van de twintigste eeuw, vormen een belangrijke bron van inkomsten voor jongere generaties. Kunnen vrouwen meer zijn dan object van diverse industrietakken?’ Dit vraagt in 1993 een groepje vrouwen zich af, waarvan de meesten zich eind jaren zeventig bezighielden met de positie van vrouwen in de kerken en het ontbreken van enige zeggenschap als het om hun eigen positie ging. Cornelia Middelkoop-Koning is van de partij als negen vrouwen met als motto ‘Overleven door vriendinnen’ een onderzoek starten naar de positie van oudere vrouwen en op welke manier en onder welke voorwaarden zij zelf ouder zouden willen worden. Het onderzoek vindt plaats onder leiding van sociaal gerontologe Monique Rooijmans en wordt gefinancierd door de Stichting Landelijke Gereformeerde Raad voor Samenlevingsaangelegenheden. Zes jaar later, in april 1999, wordt het boek – , waarvan kort na elkaar twee drukken verschijnen -, tijdens een drukbezochte bijeenkomst van de Limburgse Vrouw- en Geloofbeweging in Roermond gepresenteerd.

Uitzending naar Thailand

Namens de in Nederland gevestigde Christelijke Werkgeversbond kreeg het echtpaar het verzoek drie maanden – op vrijwillige basis – allerlei burgers in Thailand, zowel mannen als vrouwen een vak te leren. Herman als arts, Cornelia als intussen ervaren voorlichter wat betreft aids en drankverslaving. Daarnaast bezochten vrienden, die Herman, in zijn tijd als rondreizend arts voor de Hervormde en Gereformeerde zending over de hele wereld had gemaakt.

In de herfst van 1998 overlijdt dokter Herman Middelkoop.

Na het overlijden van Herman

Feministisch ouder worden en ouderenbond

Voortkomend uit de gesprekken van het onderzoek ‘Vrouwen van dagen en feministisch ouder worden’ organiseert Cornelia in Oegstgeest een afdeling van de landelijke ouderenbond. Een organisatie, die in heel wat gemeenten ontbrak.

Daarnaast was Cornelia al vanaf de jaren vijftig, toen ze met Herman naar Timor vertrok, onder de indruk van het onderzoek en werk, dat haar schoonvader – Pieter Middelkoop en zijn vrouw Henriette Clasina Middelkoop – de Zwart, als zendingsechtpaar tientallen jaren op Timor verrichtten. Een geschiedenis kon ze over hun werk niet schrijven, maar ze zette wel een poging daartoe in gang, door de handgeschreven brieven van het echtpaar over hun

werken en wonen op Timor te laten overtypen, in druk te laten verschijnen en gereed te laten maken om in het archief van de zendingsorganisatie te worden opgenomen.

Oma Cornelia in haar boek voor klein- en achterkleinkinderen

Sinds het overlijden van haar echtgenoot, als bijna-buurvrouw van de Leidse universiteit, verhuurde Cornelia één of twee kamers van haar te groot geworden woning aan één of meerdere studenten; het liefst een buitenlandse (m/v).

Vanaf 2005 begint ze maandelijks filmmiddagen te organiseren in het dorpshuis van Oegstgeest voor die oudere vrouwen – en een enkele man –, die ‘s avonds niet meer naar Leiden kunnen of durven fietsen of autorijden, zodat zij dichterbij huis toch goede films kunnen zien blijven. Tussen vijftientig tot vijfendertig filmliefhebbers komen regelmatig.

Vlak voor het einde van 2022 heeft Cornelia mogen ervaren dat haar inzet voor deze doelgroep een voortgaand succes zal hebben. Vrijwilligers van het dorpshuis richtten een comité op en zochten medestanders zodat de filmactiviteiten konden worden voortgezet. Vlak voor de jaarwisseling is die voortgang definitief gerealiseerd. Bij de nieuwe opzet zullen ook kinderfilms worden aangeboden.

Het middelste jaar van haar negende decennium besteedde Cornelia Middelkoop-Koning – naast haar andere activiteiten – aan het schrijven van het boek ‘De wereld ons thuis’, bestemd voor haar kleinkinderen en achterkleinkinderen, 190 pagina’s tekst en foto’s.

Cornelia Middelkoop – Koning overleed op 3 mei 2023. Ze werd begraven bij Herman op het kerkhof bij de Groene Kerk in Oegstgeest.

Bronnen

- ‘Jesus Christ Airlines’, Andere Tijden in de klas OVT <https://www.anderetijden.nl/aflevering/410/JC-Airlines> Beeld en Geluid te Hilversum; NPS/VPRO ‘Andere Tijden’, 22.11.2005;
- St. Vluchtelingenhulp Biafraconflict. Burgemeester van Walsum-archief, toegang 307, archieven G.E. van Walsum. Zie stadsarchief Rotterdam; ‘Voor mijn kleinkinderen en achterkleinkinderen’, uitg. Sjoerd Litjens/Libertads Pascal, februari 2022; ‘Als hunner een’, brieven van de fam. Middelkoop vanuit Timor, met een voorwoord van Cornelia Middelkoop-Koning, uitg. Boekencentrum Zoetermeer, 2006